

מזמור קמא

שיר המעלות ענין המעלות אין בידי לחדש בהם דבר אלא מה שפ'י בהם שאר המפרשים, מהם שפ'י הענין כמה שידעת שציור בית המקדש ניתן לרוד כנבואת כדכתיב הכל בכתב מיד (166^a) ה' עלי השכיב (ריה א כה יט) וחבר חמש עשרה מזמורים אלו שיהיו הלויים מזמרים כמ"ו מעלות שהיו בחר חבית בשטח סוף עזרת הנשים שבהם היו עולים לעזרת ישראל כל אחת גבוהה חצי אמה מזמור אחד במעלה אחת. וי"ם שפ'י שירים שהיו משוררים אותם תחלה בקול נמוך ומעלים אותו מעט מעט עד שיהיה הקול גבוה מאד. וכוונת המזמורים רובם נאמרים על צרת הגליות ונבואת הגאולה מהם וכי"ש על זה הגלות הארוך ומחס על צרותיו של רוד ועל בטחונו באל ית' אפי"ם שהם משמשים על לשון בני הגלות ובטחונו באל. וזה המזמור איפשר שאמרו על עצמו או על הגלות ואמ' (ב) אל ה' וגו' כלום בעת צרתי אני קורא לו והוא עונה אותי או הוא עבר במקום עתיד ובצרתה חתיו יחירה או נאמ' כן לרוב צרה וכן ישועתה על רוב ישועת. (ג) ושפת שקר ולשון רסיה נאמ' על השונאים המתנכלים עליו או על בני הגלות בשפתי חלקות ועל כן אומ' כנגד האויב (ד) מה יתן לך ומה יוסיף לך כלום מי יכריחך להעלים לבבך עד שתראה כאוהב ובסוף הגלה שנאתך ולא תועיל כלום במרמט שפתיך ובחלק אמריך. ואם כנגד הגלות יאמ' זה על המשימים וגוללים עלינו תמיד עלילות דברים כשקר ובמרמט מבלי שיגיעם בזה תועלת רק לכוונת נזק לבד וקרא אותם (ה) חצי גבור שנונים ומלומדים מעצמם ויוציאם גורמיר¹) גבור שממיתים בחרות בלי הרגש והוסיף עוד לדמותם לגחלי רתמים והם מיני עצים שקורים להם יינישטא²) נאמר עליהם ששאר גחלים כשכבים מכחין כבים מכפנים ואלו כבים מכחין ועדיין דולקות מכפנים והרואה אותם יחשוב שהם ככות לגמרי ולקחם ואינו מרגיש עד שהוא נכות בהם. ואמ' אויה לי כי גרתי משך זה קשה לפרש אם הוא נאמ' על עצמו ואיפשר לרחק כשהיה גולה הנח והנה במקומות הגוים ולקח משך וקדר במקום כלם. או אמ' גרתי משך בהמשכותו זמן רב ועם אהלי קדר שהייתי לפעמים באהלים שבדרכים שהם כאהלי קדר (166^b) ולא אבוא בעיר. והקרוב לפרשו על הגלות ונאמ' בספר יוסף בן גוריון על משך שהוא ארץ מושקאנה והאומה נזכרת בתורה כבני יפת (בראש' י ב) והיא עתה ממלכות אדום כמחוז מקום האמונה³) וקדר רומז על ישמעאל והזכיר אלו המלכיות כי רוב הגלות ביניהם. או נפרש שגרתי משך שנעשיתי גר בארץ אחרת משך זמן ואורך עת וכן (ו) רבת יורה אורך זמן ותיו במקום היא כלום אורך זמן שכנח

(1) גורמיר לשון ארמי כמו אמת איש (חצית התחתון של הזרוע עם היד והוא שני זרתים) וקרובו כרמיזא תרגום של אנרוף. (2) בל"ם genista ובל"צ genêt ובל"א Ginster. (3) ערי איטליא הנתונים תחת שלשון האמפיור.

נפשי עם שונא שלום. וענין (ז) אני שלום ר"ל איש שלום וכי אדבר שלום
חמה למלחמה.

מזמור קכב

(6) שיר למעלות והלמיד במקום היא כמו עד לשמים (דח"כ כח ט) וכן
אשר למדך נשקן על ידו (מ"ב ז ב). והוא נאמ' על לשון בני הגלות ואמ' אשא
עיני אל התרים כמו על התרים וכמוהו אל התרים לא אכל (יחזק' יח ז) ויך
את הפלשתי אל מצחו (שי"א יז טט) ודרך הנלחמים שמבקשים קור מפה ומפה
ומעמידים צופים על התרים לראות מאין העוזרים באים ואמ' דרך הקרה אם אשא
עיני אל התרים לראות מאין יבא עזרי אני מבין שלא יועילני קור שום אדם
לרוב הנלחמים כי ולגודל חזקם ותוקפם אבל (כ) עזרי עם ה' עושה שמים
וארץ ר"ל שתוא מפליג לעשות ומשנה הכל לרצונו. ואמ' כמדבר עם כל אחד
מבני הגלות שלא יתיאש כי לא יתן למוט רגלך ר"ל שלא יניתך להחמוטט
מכל וכל ולא ינום שומרך כלום' לא יסלק השנחתו מסך וכפל הענין באמרו
(ג) לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ותתנומה היא שינה קלה והשינה
שינה גמורה ופי' לא ינום לא יעמוד רגע שלא ישניה עליך לתתך מחית מעט¹)
בקברותך כיש שלא יישן והוא משל על הסתלקות השנחתה לגמרי. (ה) וצלך על
יד יסינך ר"ל להגין בערך להביאך בצלו לחסות תחת כנפיו ודרך משל המשיך
דבריו על אמרו צלך ואמ' (ו) יוסם השמש לא יככה וירח בלילה משל
שלא יזיקחו שום דבר או רבו לצאתם מהגלות שהסך בעדם בענני כבוד שלא יזיקם
חום השמש ביום וקרח בלילה וידוע כי השמש מיבש הליחה ותירח מוסיף הליחה
והחום ותקור סבת החליים והכתיחו בשמירת הגוף ושמירת (167^a) הנפש באמרו
(ז) ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך (ח) וישמור צאתך וכוואך
מעתה ועד עולם ותקדים כאן היציאה לכיאה ודבריו אדון הנביאים הקדים
ביאת ליציאה כאמרו ברוך אתה בכואך וברוך אתה בצאתך. נראה שארון הנביאים
נבא להם כתחלת בואם לארץ ונבא להם על ביאת הארץ והיציאה מסנה לגלות
ואמ' ברוך אתה בכואך לארץ וברוך אתה בצאתך מסנה לגלות כלום' שישמרך
ויצילך מן הצרות ורוד נבא על לשון הגלות ואמר ישמור צאתך מן הגלות וכוואך
לארץ שיהיה בואך שם בלא הפסק. והו ביאור המזמור ואם נאמ' על דוד עצמו
יחיה תביאוד בנבואתו אל יתן למוט וצאתך וכוואך כלום' צאתך למלחמה ושוכך
מסנה ועד עולם כל ימי חייו.

(1) לתיכ עורא פ ח והמחבר משתמש בו הריבה.

מזמור סג

(6) שיר המעלות לרוד. גם זה המזמור יש לפרשו על בני הגלות או על דוד עצמו. ואם נפרשהו על דוד בעצמו יהיה ביאורו כשאמר דוד לנתן הנביא הנה אנכי יושב בבית ארוים וארון א' יושב בתוך היריעה והשיבו נתן כל אשר בלבבך עשה כי האל עמך עד שבאתהו הנבואה לא אתה תבנה הבית (שיב ו) ואמ' שמחתי באושרים לי בית ה' נלך רל כמה שאמר לי נתן כל אשר בלבבך עשה והייתי בטוח לבנותה ושהיו רגלינו עומדות בשערך. (3) והיו עבר במקום עתיד ושתהיה בנויה ויעלו שם שבטים ושישבו שם כמאות למשפט הכל עבר במקום עתיד וכשראה שלא נתקיימה מחשבתו דבר דבריו כחושק המתאונן על שלא יוכל להפיק רצונו כחשקו מעורר בני גילו שמתאר שאינו זוכה בכנינת לא הוא ולא הם עמו שיכרכנה וישאלו בשלום לאל ובשלום אוחביה ולמען אחי ורעי הם השבטים ובית ה' בית המקדש. ואם על לשון הגלות יתנבא כשורת הגאולה שבהגיע תור הגאולה ויצא קול הישועה תגדל שמחת העם בכשורה ולחפליג במעלת הישועה האריך בשבחי ירושלים ואמ' עומדות היו רגלינו בשערך ירושלים כלום' כשהיית במלואך היו (167^b). רגלינו עומדות בשערך לראות יופי החומות, או פי' עומדות היו רגלינו בשערך שלרוב העם אשר היה שם לא היינו יכולים כלנו לעמוד בתוכך או פי' לדעתי ענין קיום כלום' עמידתנו וקיומנו בזכות שערך והוא כנוי על מצבי החכמים כמו אוהב ה' שערי ציון (מזמ' פז) ודרשו בו שערים המצויינין בהלכה (ברכות ח.). וזה לב' סבות אחת לסדר התנחגה שבתוכה או בזכות התורה כאמרם כי לה' מצוקי ארץ אלו העוסקים בתורה וישת עליהם [תכל] שבזכותם העולם עומד (ע' יומא לה.). (2) וירושלים הבנויה רל שלימה בכנין הדור ומשוכלל. או יאמ' בנויה מענין בנים כדרך ואכנה גם אנכי מסנה (בראש' ל ג.). או לדעתי יאמ' בנויה על שהיא מלאה מחכמים מענין ורב שלום בניך ודרשו בו אל תקרי בניך אלא בוניך (סוף ברכות) וכן אמרו בדרש ר' יוסי הגלילי אזל לאתר חד למגמול חסדין אמ' לתון אינון חרובי קרתא אלא מאן נינהו נטורי קרתא רבנן¹). וכעיר שהכירה לה יחדו לפי' הראשון שאין שם מקום פנוי שלא כל²) בנוי והכל מלא, ולפי' השני כלום' שבאו מביבותיה בתוכה מפה ומפה כדרך עיר גדולה שמתקבצים כל מביבותיה בתוכה ולפי' השלישי לדעתי כדרך אמרו אזכיר רחב ובבל וגו' זה יולד שם (לעיל פז) כלום' שמעטים הם בני אדם של צורה שבתוכה וחס המתכנסים בעת הצרה לצורך התגותיהם אבל ציון איש ואיש יולד בה כלום' שכלם חכמים ונבונים ואין בהם בחירה מי מהם יבקשו לחתישב לצורך התנחגתם ועצתם אבל כלם משכילים וחכמים כלם

1) עיין ירושלמי הגיגת דף עו ע"ג ופסיקתא דף קכ וריש איכה רבתי וילקוט ירמיה

ר' ובכולם לא נזכר ריח"ג. (2) נראה שצ"ל: שהכל בנוי.

ראויים להתקבץ לעצה וזהו כעיר שחברה לה יחדו, (ל) ששם עלו שבטים רמו לעולי רגלים וקראם שבטי יה להיותם שם אגודה אחת שפה אחת ודברים אחדים להודות לשם ה' וקראם עדות לישראל ר"ל עטרה ונוז. וי"ם עדות לישראל על הנסים שהיו שם שלא אמר אחד לחבירו צר לי המקום (אבות פ"ה) נראה לפרש עלו לשון עליו כלום' ששם נתעלו השבטים והושלמו באמונתם תכלית השלימות והיא האמונה (168a) שהיא עדות לישראל וזו היא האמונה הנכללת במלת עדות והוא כשיאמן מה שראוי להאמין מצד המורגש והמפורסם או מצד החקירה והעיון לא תשלם האמונה עד שיאמן מה שתכריח הקבלה להאמין בו וזה סמך שידוע שהדברים יאמנו על אחד מד' עניינים הא' המורגש מצד החושים הב' המפורסם והוא מה שנודע לכל העולם אם מצד הסכמה כללית כמו שיאמן שכבוד אב ואם טוב והגזלות והחמסים רע וכיוצא בהם במה שיאמי' עליו טוב או רע ולא אולת ושקר אם כמה שיאמר עליו אמת ושקר כמה שלא יצטרך לחקירה כודיעה שהכל גדול מחלקו ושהאלכסון המרובע יתר על צלעו ושאר המושכלות הראשונות. הג' המוקש והוא הדבר שידיעתו מנעת מצד החכמה בדרך ההיקש והמופת וזה החלק נודע לחכם מצד החקירה קשה וכבדה לא ישיגוה רוב בני אדם כי היא תצטרך לחכמות רבות ולהצעות ארוכות, כמאמר החכם שאמ' האמת כבד על כן נושאו מעטים וצריך להמוני עם שידעוה דרך קבלה ויאמינוה זה אמרו בדרש¹) ארור אשר לא יקים את דברי התורה אלו נאמר אשר לא ילמד את דברי התורה לא היה לעולם תקומה וכן עץ חיים היא למחויקים אלו נאמר לעמלים בה לא היה לעולם תקומה. הד' המקובל והם הדברים שאף לחכמים לא יודעו רק דרך קבלה מצד שלא יצא על א' מהם מופת להיותו או להקדרו וזאת האמונה מיוחסת לבעל דת ועליה אמר שהיא באה להודות לשם ה' כ²) כהיאמן אמונת חרוש בעולם ויכלתו במופתים ושנוי הטבעים. (ה) כי שמה ישבו כסאות למשפט שבהה על הנהגת היושר שבה. ואמ' כדרך מבשר ומשמיע ישועה (ו) שאלו שלום ירושלים כלום' התפללו על בשורת הישועה ואמ' דרך צחות שיקראו בשלומה ויתפללו עליה ויאמרו לה דרך תפלה ישליו אוהביך. וכן (ז) יהי שלום בחילך ר"ל בחומותיך מלשון חיל וחומה (איכה ב' ח) וארסנותיך רמו על הבתים וההיכלות. ואמ' שהכונת (168b) בתשוקתו אליה הוא לשלימות היושבים בה ולמעלת המקדש והוא ענין (ט) לסען אחי ורעי וגו'

מזמור קכד

(ב) שיר תם' אליך נשאתי וגו' זאת המעלה נראה שנאמרה על בני הגלות ואמר בלשון יחיד כאלו כולל העם מדברים אליך נשאתי עיני

(1) ויקריר פי' כה וילקוט משלי בשם ויקריר. (2) נראה שצ"ל פי' או ר"ל.

כלום' שאין לי עוד למי אשאם. והיושבי היוד יתרה כמו המנכיחי המשפילי. ואמ' (ג) הנח כעיני עבדים אל יד אדוניתם כעיני שפחה אל יד גברתה כלום' כעיני עבדים שאין להם פרוסה אלא סחם וענין אל יד להיוות להם פורסים פתכנס. וי"מ אל יד אדוניתם ואל יד גברתה בעת שירצו להכותם אין להם למי ישאו עין לעזרתם ולהצילם רק להם ושופכים נפשם בבקשה שירפו ידיהם מהכאתם כן עינינו אל ה' אלהינו שנתננו בגלות שירפה ידיהם מהכאתם כן עינינו אל ה' אלהינו שנתננו בגלות שירפו ידיו ממנו ויחננו. וחוק תפלתו ואמ' (ג) חננו כי רב שבחנו בוז בין השונאים בחוך הגולה. (ד) ורבת שם כמו הרבת כלום' אך זמן שבעה לה נפשנו הלעג השאננים ר"ל הלעג לעג השאננים והשלוים והשוקמים על שמריהם והוא חסר הנסמך¹) כמו העם המלחמה (יהושע ח יא) הארון הכרית (שם ג יד). ולמיד לגאיונים מקום היא כמו אשר למלך נשען על ידו (מיב ז ב) ועניינו הכוז הגאיונים והוא חסר המתואר ג"כ כלום' הכוז בוז הגאיונים או פי' הכוז שאנחנו לגאיונים. וגאיונים פי' גאים ולחזק הגאות קורא אותם כן והגון יתירה וי"מ אותו לשתי מלות כלום' גאים ויונים ר"ל מקוים ומקוטים ואף בספרים סדוייקים הוא כתו' מלה אחת והקרי ב' מלות.

מזמור קכה

(ה) שיר המעלות לדוד וגו'. נאמר על לשון הגלות ואמ' שישר' יאמר (ג) לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם ר"ל האויב (ג) אזי חיים בלעונו ר"ל שמהרו לבלענו ולכלותנו בעת אחת כחרות אפם בנו. וחזיר במלת אזי יתירה. (ד) והמים שטפנו משל על הצרות שהם כשטף (169a) מים. ונחלה התיא נוספת וקריאתו מלעיל כי הטעם בנוין ור"ל כמו נחל שוטף עבר על נפשנו כלום' על גופנו או אמ' על נפשנו כי בצרת הגוף תלאה הנפש מהשיג מנותיה הראויות לתת לה. והמים הזדונים ר"ל שוטפים בחזק גדול עד שירסמה כאלו הם שוטפים בזון וברשע והוא משל על חזק הצרות ואמ' עליהם עבר על נפשנו לשון יחיד כדרך מי נדה לא זורק עליו (במדבר יט

1) חסר הנסמך. וזה נכון כי כן דרך הלשון וגמצא פעמים אין מספר בתנ"ך כמו אם יהיה נביאכם ה' תחת אם יהיה נביאכם נביא ה' (במדבר יב) בריתי שלום ת' בריתי ברית שלום (שם כה) ראשיכם שבמיכם ת' ראשיכם ראשי שבמיכם (דברים כט) מתנים קמיו ת' מתנים מתני קמיו (דברים לג) וכפר אדמתו עמו ת' וכפר אדמתו אדמת עמו (שם לב) והנבואה עורר הנביא ת' והנבואה נבואת עורר (ד"ה ב טו) כסאך אלקים ת' כסאך כסא אלקי (מומור סה) וחלקי אלקי ת' וחלקי חלק אלקי (מומור עג) וכל נתיבותיה שלום ת' נתיבותיה נתיבות שלום (משלי ג) ועיניך וינים ת' עיניך עיני וינים (בשה"ש) ועוד כיוצא בהם.

(ג). וי"מ המים הזדונים חסר התואר כלום' המים מי הזדונים ר"ל האנשים הזדים. ואחר שאמר אזי חיים בלענו אמ' ברוך ה' שלא נתננו טרף לשניהם וכרמוזו על ענין הגאולה אמ' נפשנו כצפור הלכודה בפח יוקשים ונמלטת ממנו ומצד שאי אפשר להמלט מן הפח אלא בשבירת הפח אמר הפח נשבר ואנחנו נמלטנו, וקרא המריעים לנו פח וכליונם הוא שבירת הפח ואמ' שהם יכלו ויאכרו ואנחנו נמלטנו ומצד שלרוב השתקענו בגלות תהיה הגאולה כעין מופת אמ' עזרנו בשם ה' עושה שמים וארץ כלום' שהוא בעל היכולת והמופת ובשנוי הטבע והוא ענין עושה שמים וארץ.

מזמור קכו

(ה) שיר המעלות הבוטחים. גם זו נאמרה על הגלות ואמ' הבוטחים בה' ולא יתיאשו מן הגאולה ישובו לחר ציון והר ציון לא ימוט לעולם עוד אחר חכנותו אבל לעולם [ישב], ר"ל יעמוד קיים, או הוא כמו יתישב והפסוק חסר מלת ישובו. או פ"י כחר ציון הרי הם כאלו הם כחר ציון¹ (כ) וכירושלם הרים סביב לה וה' יהיה אז סביב לעמו מעתה ר"ל מאותו זמן ועד עולם. (ג) כי לא ינזח עוד שבט הרשע והוא שלטונות האומות על גורל הצדיקים ר"ל ירושלם שהוא מנת חלק עם ה' וגורלו ולמען מקום סכה² כלום' וזה בסכת שהצדיקים ר"ל ישראל בכללם ייטיבו או מעשיהם ולא ישלחו בעולתה ויהם ומיים דבריו דרך הערה ואמ' (ד) היטיבה ה' לטובים במעשיהם ולישרים כלבותם ר"ל לישראל. (ה) והמטים עקלקלותם ר"ל המטים דרכיהם (169b) ועושים אותם עקלקלות יולדיכם ה' את פועלי האון ושלום על ישראל ואמ' כל זה כנגד האומות. או איפשר שאחר שיעד הכטחתו לבוטחים והם הם שקרא צדיקים דבר כנגד רשעי ישר' המתיאשים מן הגאולה וכופרים בכיאת המשיח ואמ' היטיבה ה' לטובים ולישרים כלבותם שהם הקיימים באמונה התלויה בלב ומטים עקלקלותם ומהרהרים אחר מדות האל יולדיכם ה' את פועלי האון ושלום על ישראל כי הצדיקים הם הנקראים בשם ישראל ועליהם אמר הנביא והשארתי בקרבך עם עני ורל וחמו בשם ה' (צפניה ג יב).

1) ג"ב ורמה הבוטחים בה' לחר ציון וכמו שחר ציון לא ימוט במוט הרים בלב ימים כי הוא קיים לנצח כי הוא כמו היסוד כן לא ימוטו הבוטחים בה' כאמרו: וצדיק יסוד עולם, ואין יסוד סוּך. 2) ג"ב מפני שלא יתעום ושלא ישלחו הצדיקיי בעולתה ויהם כאמרו ולא ישבו בארצך מן היחיאזו אותך (שמות כג לג).

מזמור קכו

(ה) שיר המעלות כשזב ה' והוא גיכ נאמ' על ענין הגלות ואמר כשזב פעל יוצא כמו כהשיב ה' ויימ בו לשון הנחה כמו בשובה ונחה תושקון (ישע' 5) וכן יפרשו כאמרו ושב ה' אלקיך את שבותך (דברים 9 ג) וכן שובה¹) ה' רבבות אלפי ישראל (במדבר 10). ולי נראה לפרש מלשון שיבה ובודד²) והמשל כי בהיות ישראל בגלות שמו של הביה אינו מתיחד כפי הכריות כראוי וכמו שדרשו רז"ל³) בפסוק בכל צרתם לו צר (ישע' סג ט) וכן הושיעה ימינך מזמור ס זקה) וכן עמו אנכי בצרה (שם צא) ולפי זה את כמו עם. ואמ' היינו כחולמים ופי' אז כשיגיע אותה⁴) העת יהיו צרות הגלות בעינינו כחלום ולא נחשבים כלל. ויימ שהפלא יהיה אז גדול עד שכל אדם ירטה בעיניו כאלו אינו אלא חלום ויש לפרשו על שלא נתיאש מן הישועה אבל דעתנו ולבנו עליה תמיד ואמ' שכעודנו בגלות אנחנו כחולמים ענין הגאולה כלום' שלבנו ודעתנו עליה עד שמרוב השתקע דמיוננו עליה אנחנו חולמים ענינה. ואמ' על עת הגאולה (כ) שאז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה (ג) ואז יאמרו בגוים כעין פלא הגדיל ה' לעשות עם אלה⁵) [ובאמת כי כן הוא ר"ל כעין פלא והוא אמרו הגדיל ה' לעשות עםנו⁶)] והיינו שמחים לנפלאותיו. וחל עבר במקום עתיד כדרך לשון הנבואות. (ד) ושובה ה' את שבתנו ביאור כענין בשוכ ה' ושבותנו כתו' כואו זקרי ביוד וזכאפיקים בנגב פי' חפירות מלאות מים ככירים (170a) הנגרים כחזוק ובלעז גרוקש⁷). ובנגב פי' מקום נגוב כמו ארץ הנגב נתתני (שופט' א טו) וחרכו המים תרגום' נגובו מיא (פ' נח) או דרום סמך כי הוא לעולם יבש מרוב החום ופי' שובה שבתנו כי צמאים אנחנו לתשועתך לרוב עיפותנו בגלות והתעלפנו מרוב תוקף הצרות עד שתשועתך תחיה כאפיקים בנגב. ואמ' (ה) הזרעים בדמעה כלומי' מרוב יראתם על יובש הארץ ומתפללים ובזכים לפני האל שלא תהיה יגיעתם לריק ואחר כן ברנה יקצורו בהכינך להם נשמים הרבה וכן (ו) נושא משך הזרע והוא הכלי שהזרע נושא בו הזרע ונקרא כן על שהזרע נורע במשך חשדה ואמ' הזרע ילך וזכה ר"ל מרוב פחדו וכסוף יבא במשא אלמוותיו והנמשל כי עשיית הטוב הוא הנקרא זריעה כדרך זרעו לכם לצדקה (תושע' י יב) והגמול הוא הקצירה כדרך קצרו לכם לפי חסד (שם) ואמ' שישאל מקיימים המצות בגלות ברמז ליראתם מפני צרת הגלות ומיחלים לאל ומתפללים לפניו שיתן להם יכלות למכור ויתנם מחיה מעט כעבודתם ואז בעת הגאולה יקחו⁸) חלקם בנמול

(1) בכי בשוכ. (2) פי' והוא פעל בודד. (3) תענית פז. (4) בכי אחו. (5) בכי עמנו. (6) הסוסגר ניב. (7) ניל שציל גורקש והוא gorgas בליפ כעין צינורות להביא ולשפוך מים. (8) בכי יקחהו... ובא ציון וגו'.

ובאו ציון ברנה. וראיתי מי שפי' על חיי העולם הבא וקרא הטובות שאדם עושה בעולם הזה זריעה והגמול לעולם הנצחי קצירה ברנה כענין יבא דודי לגנו ויאכל פרי סגדיו (שה"ש ב טז) ופי' בנושא אלומותיו שהוא חסר ל'ס"ד כלום' בא יבא ברנה לנושא אלומותיו והוא השכל הפועל אשר ממנו נאצלו הצורות הנדבקות בחומר ואליו ישובו והדברים טובים בעצמם אלא שאין פרטי המקראות נמשכים יפה עליהם :

מזמור קכח

(6) שיר המעלות לשלמה. נאמרה זאת המעלה בענין שלמה ולמיד לשלמה כמו בעבור. כשראה דוד השתדלותו בכנין הכית ולא עלה בירו והגיעהו מאמר נתן שלא יבנהו הוא אלא בנו אמ' דרך עצה ומוסר לכני אדם שבעת השתדלותם בקנינם אע"פ שהשתדלות טוב מ"ס לא ישים בטחוננו בהשתדלותו ולא יחשוב (170^b) בהשיגו חפצו כי יר השתדלותו עמדה לו אבל חכל מאת האל ית' והוא הקירו בהשתדלות והוא הביאו להשיג¹) חפצו וכבר הזהיר זה בתורה באמרו ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וידעת כי ה' אלקיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל (דברים ח יז ויה) ואמ' על זה דרך כלל אם ה' לא יבנה בית ר"ל אם לא יהא²) ההשתדלות מצדו ומהשגחתו שוא עמלו בוניו בו ואם ה' לא ישמור עיר בעת המלחמה שוא התמיד הצופה להביט הנה וחנה אם יבואו בה האויבים כי אין אזהרתו עושה כלום אם מאתו ית' לא תבא השמירה ושקר הוא מלשון התמדה או לשון מהירות כלום' בתנם מהר לעלות במקום המצפה, וכן (3) שוא לכם משכימי קום למלאכה ומאחרי שבת ר"ל שעוסקים במלאכתם בהשכמה ומאחרים בהתעסקות בה עד גבול מן הלילה עד שתאכלו לחמכם בעצבון ובעמל כי כן יתן כלום' כל מה שתרויחו עם השתדלות והעמל יתן לירידו שינה ר"ל לאשר חפץ בו בשינה ר"ל במנוחה ובלא עמל. והאל"ף במלת שנה במקום היא, וכל זה לא למוע ההשתדלות' כי לא תמצא חכם שיגנה השתדלות וישבח תעצלה רק שלא לשים כל בטחוננו בו ושלא יחשוב בהשיגו כי בהשתדלות לבכו השיג מה שהשיג אבל שהאל הוא חננו בכך. ואמ' אח"כ (2) הנה נחלת ה' בנים ופי' מאחר שנבנה יסוד דבריו על שלא יכל הוא לבנות את הבית והיה דואג על זה קבל תחומין בהתנבאו שבנו היוצא מחלציו יבנה את הבית ואמ' כי אחר שזרעו זוכה בכך דיו כי נחלת ה' ר"ל הנחלה היותר מעולה והיותר משובחת היא הבנים כי כל דבר מופלג ייוחס³) לאל כמו ארזי אל (סומור פ יא) הררי אל (שם לו ז) ודומיהם. ושכר ר"ל סוף גמול האדם והצלחת העולם בזה הוא פרי הבטן והמשיך דבריו לענין זה ואמ' שבני

(1) בכיר להשיג. (2) יבא חסי בכי"א. (3) בכי"א ייחוס.

הנעורים לאב (ז) כחצים ביד גבור שעל ידם אימתו מוטלת ואקיפ ששלמה לא היה לו בימי הנעורים מים הוא הזכיר תנחומיו בשעה שכנו אחריו יזכה למה שהיה תוא מיחל לו (171a) ואחר שהתחיל כשבח נחלת בניו הזכיר ביותר שלימה שבהם ואחר שהמשיגם לחצים המשיג הבית המלאה מהם לאשפה שהוא מקום גניזת החצים. (ס) אשר מלא אשפתו ריץ ביתו כי אז לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער וחוא מקום קבוץ העם כי לא יוכל אחד להכלימם ולביישם. ולי נראה לפרש הנה נחלת ה' בנים על השתדלות החכמה כלומר אחר שהשתדלותו לכרו חבל עד שיצטרף בו עור אלתי העיקר באדם החשוב לשים כל השתדלותו בחכמה כי היא ההצלחה האמיתית ואחר העור האלהי לא ימוש ממנה, וקרא הנה בניו המחשבות בתורה ובחכמה כמו שאזיל ר' פלוני כד הווא אמרין חבריאי מילתא דלא מכירא ליה הווא אמ' להו לא ירד בני כלומר לא הסכים רעיוני בכך¹), כי המחשבה תכונה בשם הריון והמעשה היוצא ממנה יקרא לידה ואמ' הרה עמל וילד און (מזמ' ז טו) ושכר פרי הבטן ריץ סוף ההצלחות ועליתם אמ' כחצים ביד גבור כי לימוד החכמה בימי הנעורים כפתוח כאבן ואשפתו משל על בטנו ובשער הוא מקום ישיבת החכמים ואמ' שבתותו עמהם לא יבושו רעיוני בהם אבל ינצח חבל וקרא החולקים אויבים כי כל מחלוקת תקרא איבה כי גדר האהבה שווי הרצון, והוא שדרשו בו אפי' האב וכנו רב ותלמידו שנושאים ונותנים זה עם זה בהלכה נקשו אויבים זה לזה ולא זוו משם עד שנקשו אוהבים כמו שביארנוה במקומו במס' קידושי (דף ט'): וכילדותנו בחבור התשובה וזהו ענין הוכח לחכם ויאחבך (משלי ט ח) כלומר שישב דעתו ויככימהו עסק. ואיפשר ג"כ לשימה זו לפרש בניו תלמידים כמו בני הנביאים, וידוע שתכלית מעלות החכמה (כמה) היא השפעתו לזולתו וכשבא להזכיר שבחי החכמה אמ' דרך קיצור האחרונה שכמדריגות²) הנה נחלת ה' בניו: וכן איפשר לפרש לפי שימה זו שהוא חמייט וחמר מעלת ההשתדלות והודיע כי לפעמים יד העונש תהיה בו לכל יועיל לו השתדלותו כמו שאירע שהודיעהו בסבת מניעת הבנין ממנו כי דמים רבים שפכת (דה"א כד ח) ואחר שהכל מצד העונש והגמול כן יתן לירידו בלא עמל סדרך הגמול ואיכ טוב להשתדל במה שימנעהו מן העבירות והוא (171b) התעסק בדברי תורה והם יתיו לו כחצים ביד גבור למנוע כל הקם עליו מנגוע בו כ"ש כשזכה בו בזמן הבחרות שהוא זמן רתיחת היצר וצריך שמירה מעולה ועם כל זה הזתירו שלא יניח יצרו לעשות חפצו כלל כי אם יתחיל בכך אולי יפותה וימשך אחריו וזהו לא יבושו³) כי ידברו את אויבים בשער ואויבים רוצה בו

(1) ביר ב' צ"א. (2) בכיר שבמדרג וכיאיא שבמדרגה ובשניהם אחר מלה זו מקום ריק בשביל תיבה אחת ואולי צ"ל שבמדריגות החכמה. מדרגות החכמה הן המשל, תחלת החכמה שתיקה, שנייה לה שמועה, שלישית זכרון, רביעית מעשה והחמישית תוראה (מבאר הפנינים ב' שער החכמה). (3) סופר כ"א השמים מה בין לא יבושו ובין לא יבושו.

כחות היצר המחמיאות בשער ר"ל לא יבושו כשידברו עמו בשער ר"ל קודם שיכנס לבית כי אולי אם יניחחו ליכנס לא יוכל להוציאו על נקל. וי"ם המזמור על ענין הגלות ואין הדברים מתישבים בפשוטי המקראות.

מזמור קכט

שיר המעלות אשרי. אחר שדבר במעלה שלפניה שהשתררות בלא עזר אלהי ריק וחבל שבח עתה הירא את דבר ה' ומשים כל בטחוננו באל ית' ואינו הומה ומשתדל במותרות אבל משתדל לבקש טרפו כיגיעת כפיו מעט מעט ונותן עתיו ורגעיו בעבודת האל והכתיחו שהאל יגאלתו בעולם הזה במשוכחת שבהצלחות והיא אשה משכלת ובנים הגונים עד שיעסוד בביתו שלו ושמח בחלקו ובהארכת חייו עד שיראה בנים לבניו וייעד בזה זמן הגאולה להקיר שכתמיב¹) דרכיהם יקרב להם האל קץ הגאולה והישועה ועל זה אמר אשרי כל ירא ה' החולץ בדרכיו ויראת ה' כוללת ההמנע מכל הטא ושוללת כל דבר מגונה, והליכה בדרכיו כוללת רמו על כל שלימות ופרט בהם שאינו נכהל להון אבל אוכל יגיע כפיו בכשרון מעשים וייעד לו קבוץ ההצלחות ואמ' (ג) אשריך וטוב לך ודרשו בו ז"ל אשריך בעולם הזה (המשוכחת שבהצלחות)²) ואמ' (ג) אשתך כגפן פוריה והאלף במלת אשתך נקודה במגול מקום הרק ואמ' שהאל יזמן לו אשה שהיא כגפן פוריה בירכתי ביתו שיינה משמח אלקים ואנשים ורמה האשה הנכבדת לגפן כי הגפן אדם נוטעה בזוית³) אחר שבביתו וכשתגדל מעט אדם מוציא ממנה ענף בחוץ לראות פני השמש ונמצא שרשה בתוך הבית ופארותיה משולחות בחוץ כן האשה הנכבדת (172^a) בביתא ישכנו רגליה ואף גם זאת בירכתי ביתה לא בפחה עינים ומתוך ביתה יתפרסמו פעולותיה הנכבדות בשוקים וברחובות כמו שנאמר ויהללות כשערים מעשיה (משלי לא) ואחר הכתיחו במעלת הבנים ואמר שיהיו כשתי ילי זיתים ורמה אותם לזיתים לשתי סבות אחת⁴) מצד האם והאחרת מצד הכנים הוא, מפני שעלי הזית מתקיימים כל השנה קיץ וחורף וכן הם יתעסקו כל ימי ילדותם בתורה ובחכמה יתן כל שתיל סתם פרוי בעתו ועליהו לא יבול, ומצד האם מפני שאין עץ זית מקבל הרכבה כן הכנים הנולדים מן האשה הנכבדת הלב כמות שאין בהם שום דופי, וסביב לשל הנדך ר"ל שלא יצטרכו ללכת אנה ואנה נודדים ללחם. ולחיות מה שהזכיר מן החלקים היותר משוכחים שבכל מיני הצלחות בעולם הזה ושהוא פתח רחב ומבוא גדול להצלחות האמתיות כמו שידוע בנשי החיל שהם סבה גדולה ועזר מתמיד בשליחות האדם. אמ' (ד) הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' כלום שזו היא אליו ברכה שלימה וכרומו אל הגאולה על הדרך שהזכרנו אמ' (ה) יברכך ה' מציון וראת

(1) בכי"א שחוי"ב. (2) צ"ל: 5; וטוב לך לעותיב, ואמ' אשריך וכו'. (3) בכי"ר

בויות (וטוב להגיה בויות אחת). (4) בכי"א אחר.

בטוב ירושלים כל ימי חייוך או רמז על הצלחתו בשלימות ויברכך פי' שישלים אותך מציון כלום' מן השלימות המיועד לשערי ציון והוא ענין וראה בטוב ירושלים כי טוב ירושלים הוא השלימות וכל ימי חייוך הוא רמז לעולם הבא, וכמכתיחו על הארכת ימיו אמ' (י) וראה בנים לבניך, שלום על ישראל כלום' וכן תראה שלום על ישראל.

מזמור קל

(ה) שיר המעלות רבת וגו'. זאת המעלה נאמרה על בני הגלות והתחלת הגלות קרא נעורים ואמ' רבת צררוני מנעורי כלום' שמתחלת הגלות עד חנה צררוני במיני צרות רבות וגדולות (כ) גם לא יכיר לי לכלות שאריתי כסאמ' ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם (ויקרא כו מד) וכמו שא' חז"ל בכל יום ויום עומדים עלינו לכלותנו והכיה מצילנו מידם. (ג) על גבי חרשו חורשים משל על שאני מרמס¹ לרגליהם והאריכו למעניות פי' (172b) שהחורש אומד בדעתו לפי כח השוורים קו אחד באורך השדה או לרוחב שיחרוש אותו תקו מראשו עד סופו בחרישה אחת בלי הפסק הליכת השור ובהיותו שם ינוחו השוורים רבה כי אין הפסק לתנועתם עד הגיעם לראש הקו ולסופו וזהו האריכו למעניות כלום' שלא נתנו לנו מנוחה מעבודתנו. (ד) וקצץ עבות רשעים עבר במקום עתיד כלום' ה' שהוא הצדיק קצץ עבות הרשעים ר"ל מיתר העול הכוונה שיסיר עולם מעלינו ואז (ה) יבושו ויסוגו ממחשבתם כל שונאי ציון ר"ל שונאי אמונת ציון (ו) ויהיו כחציר גגות ר"ל עשב הצומח בנג שקדמת שלף יבש כלום' קודם שנראה שלוף ויוצא מן הגג כחרב השלופה²) מן התער והוא יבש לחום השמש שאין לו עמידה וקיום ולא יגיע לקצירה עד שימלא (ז) כפו ממנו קוצר וחצרו מעמר פי' חצנו כנף בגדו. וכן שהעוברים לא יאמרו על הלוקמים אותו חציר (ח) ברכת ה' אליכם ולא ברכנו אתכם בשם ה' כלום' שמתיאשים ממנו עד שלא יתפללו עליהם כמנהג בני אדם שמברכים את הקוצרים כמו שנאמ' בבקוץ ויאמ' לקוצרים ה' עמכם. או פי' לא אמרו העוברים לאותם העשבים ברכת ה' אליכם כמו שדרך בני אדם לברך עשב השדה בעוברים עליהם.

מזמור קלא

(ה) שהים ממעמקים. גם זאת המעלה נאמרה על בני הגלות תפלה על הגאולה והערת הנבואה ליהל לאל ולבטוח בו כזה. וממעמקים ר"ל מעומק הגלות וממבוכת הצרות (כ) קשובות ר"ל מקשיבות והוא תואר על משקל ושכולה

(1) מרמס חסר בכ"א. (2) בכ"י שלוף.

אין בהם (שהיש ד ב) שיאמ' ממנו שכולות¹. (ג) ואם עונות תשמר יה פי
 שלא תמלך בתשובה ובקשת מחילה מי יעמוד. (ד) כי עמך הסליחה למען
 תורא כלומ' שבני אדם אי איפשר להם שלא לחטוא כי יצר לב האדם רע
 ואלו לא הבטחת בסליחה לא היית נורא כי כשתמא האדם כבר נואש מן הסליחה
 ויחשוב בעצמו שמאחר שלא תועיל² (173a) תשובה טוב לו שימלא חפצו ונמצא
 שהבטחתך בסליחה הוא סבה שתורא. וי"ם שמצד שהאל נתן במשלה בעליונים
 להראות מהם במצוות ופעולות גדולות כארץ אמ' שהסליחה איננה רק עמו לבד
 וכן אמרו בדרש, והביאור מרכיב הגה אנכי שולח מלאך כי לא ישא לפשעכם³.
 ואמ' על לשון כל אחד מהגלות (ה) קויתי ה' רובו שתקוה להנצלו מצרות
 הגוף בעולם הזה וקוה גפשי רובו לתקוה בעולם הבא ולדברו ר"ל
 להבטחתו והוחלתי בודד כמו יחלתי. (ו) ונפשי לא י"ם שהוא שב למת
 שאמ' קוה גפשי כלומ' גפשי לה' מקוה ומיחלת יותר ממה ששומרי החוסות
 בליה מקוים לבקר שהם שומרים לבקר שיוכלו לישון. וי"ם גפשי לח' כלומר
 גפשי נשואה לח' להתפלל לפניו להיותי מאוחס השומרים לבקר לקום ממטתם
 להתפלל. ונ"ל כי עת הגאולה הוא קורא בקר כי זמן הצרות נמשך לליה ואמ'
 גפשי נשואה לח' והיא מאוחס השומרים לבקר ר"ל המחכים והמצפים ליום הגאולה
 וכפל ואמ' שומרים לבקר לחזוק. ואמ' דרך הערת חנכואה (ז) יחל ישראל
 אל ה' ר"ל קוה אל ה' אם גדל עונך כי עמו חסד ואם רבו הצרות והרבה
 עמו פדות. (ח) והוא יפרה את ישראל ר"ל מכל העונשים הראויים
 לבא לו מצד עונותיו כי גם העונש יקרא עון למעם זה ר"ל להיותו בא מצד עון
 כמו כי לא שלם עון האמורי (כראש' מז מז) וכן תם עונך (איכה ד כב).

מזמור קלב

(6) שיר המעלות לדוד. כוונת הדברים להזכיר בני הגלות שיתאכזו
 זה לזה ויתנהגו זה עם זה באהות ורעות ויקטין כל אחד עצמו לפני חבירו ולא
 שיתגאה זה על זה וכזאת ההנהגה יראה האל בענים ושכ זרפא להם והוא שסיים
 דבריו כאמרו יחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם כלומ' שלא יסור
 במחונך ממנו. ודרך הערה אמ' על עצמו לא גבה לבי להכזות את אחי בחוך לבי
 ולא רבו עיני להביטם בעין הגאווה והכזו ואף כמח שלא היה כי⁴ גאווה
 לא הילכתי ביני לבין עצמי בגדולות וכנפלאות ממני ר"ל במה שהכרתי
 שהוא טוהר (173b) מצלי. ואיפשר שכל זה נאמ' על סדר הלמוד בחכמות שלא
 הרס⁵ בהם לא גבה לבי להשקן על בינתי וציור לכבי בעיוני והתבודדותי

1) שכולות' לי רבים נמצא בירמיה יח כא. 2) בכיאי שאינו טועיל. 3) ראה
 תנחומא וילקוט סוף פ' משפטים. 4) בכי בו. 5) בכיאי שלא הרס.

ולא רבו עיני לחשען על דעתי כחבטת הספרים העטוקים שבהם ואף בלמדי
 אצל החכמים לא הלכתי בגדולות ובנפלאות סמני לחקור
 כמה שאין יד תקיין שולטת אלא מעט מעט על סדר הלימוד. ולא הלכתי בדרך
 עם היותו סן חדגוש וכמותו קודר הלכתי בלא חמה (איוב ל כח). ואמ' דרך שבועה
 (כ) אם לא שויתי ודומסתי נפשי כלום' אם לא עשיתי כן יארע לי כך
 אק"פ [שלא]¹) משלים הדבור לומר אם לא שויתי יארע לי כך. וכן מצאנו
 במרגלים כמותו אם יראו האנשים את הארץ²). וכיארור הפסוק, שתי הסלות
 ר"ל שויתי ודומסתי כלם סמוכים למלת כגמול ולפי' הראשון יאמר אם לא
 שויתי נפשי כגמול ואם לא דומסתי כגמול כלום' דומסתי נפשי והוא שעשיתי
 שוכנת ודומסת ושמתיה כגמול עלי אמו ר"ל כתנוק שנתקת משדי אמו כלום'
 שאני שפל בעיני ומחזיק עצמי כקטן. וכפל עניינו ואמ' כגמול עלי נפשי. ולפי'
 השני שאני כגמול ר"ל שתגמלהו אמו ותדריכהו מעט מעט, תחלת תרגילהו
 במאכלים שאיפשר לסבלם ואח"כ ביותר מזוניים³) מתם עד שיוכל הטבע לסבלם.
 ויחל ישראל פי' שבזאת ההתנהגה ישלח לך עזרו מקדש ומציון יסעךך.

מזמור קלג

(6) שה"ם זכור ה' לדוד. כבר פי' שדוד חשב לבנות בית המקדש
 והשתדל בזה הרבה עד שבאהו מאמר נתן הנביא לא אתה תבנה הבית והביתיהו
 שזרעו אחריו יבנהו ושיהיה כסאו נכון לעולם לפניו אם לא יגרום החטא
 ואף גם זאת כל אשר תשוב המלוכה לישר' אליו תשוב וכאשר ראה כי לא
 עלה בידו לבנות בית המקדש ואירע לו כשפקד העם והחל הנגף שצוהו הנביא
 לבנות מזבח בגורן ארונה היבסי ולהקלות עליו עולה ושלמים ועשה כן ויעתר לו אז
 ותעצר הסנפה (174a) הכיר שאותו מקום הוא המקום המיוחד למקדש ועד אותו
 היום לא נודע לו מקומו ואז החל בזה המזמור ואמ' זכור ה' לדוד את כל
 ענותו ר"ל כל אשר התענה וסרח לבנות בית המקדש כלום' מאחר שלא זכה
 בבנין תחשב לו המחשבה והיגיעה כאלו בנאו. (ג) ואשר נשבע וכן נדר
 לאביר יעקב משל על התעוררותו והזדרזו לעשות כן כאלו נשבע או נדר שלא
 (ג) יבא באהל ביתו ר"ל שלא יערב לו שבחו בביתו ועלותו על ערש
 יצוקו ר"ל ערש שיש עליו מצעות רבות ונכבדות כראוי למלך כמוהו וכן שלא
 תערב לו שינה ותנומה עד ימצא מקום. (ד) ושנת חתי'ו שבו מקום ה"א וכן
 שפת לא ירעתי אשמע (מזמו' פא) חכמת ודעת (ישע' לג ו) וכיוצא בהם. ומצד
 שלא נתגלה לו המקום הנבחר אמ' כדרך החזרות הנזכר (ה) עד אמצא
 (1) שלא חסר בכיו בשניהם. (2) לחיכ במדבר יד כג אם יראו את הארץ
 ושם (לכ יא) אם יראו האנשים וגו' את הארמה. (3) בניא מזוניים.

מקום לה' ר"ל שארע המקום הנבחר אצלי לשכינת כבודו. וירוע שדוד היה סבית לחם ואפרת כרכתי' לישי בית הלחמי (שי"א טז יח) והגבול ההוא כלו נקרא (ו) אפרת, וירושלים סמוך לבית לחם והכל היה בחלק יהודה ושדי יער קרא לחלק בנימן¹) כאמרו עליו זאב יטרף (כרא' מט כז), ואמ' שמענו מאז דרך קבלה שהמקום ראוי להיות באיזה מקום שבאפרת ובשדי יער שמקום כה"ם כלו היה בחלקו של יהודה וסיעוטו בחלק בנימן²) אבל המקום עצמו לא נחבר ויש לפרש שמענו במקומות באפרת שעתיד ליבנות כה"ם באיזה מקום נבחר ושאין שילח ונוכ וגבעון מקומות קבועים לארון ולמקדש אך לא ידענו המקום ועתה מצאנוהו בשדי יער והוא גורן ארונה שחיו שם עצי יער. ומאחר שנודע לי המקום עתה זהייתי מתעורר בחזק לומר (י) שנבואה שם למשכנותיו ונשתחוה לחדום רגליו ולומר לפניו ולומ' (ח) קומה ה' למנוחתך כלומ' שתוכני לבנותו ותקום על ידי מחיתך מהלך מהלך לאחל ומששכן למשכן לבית הקבוע להיות לך בית מנוחה לעולם לשכן שם³). אתה ר"ל שכינת כבודך וארון עוזך ועבדך שם (ט) כהניך כלכוש⁴) צדק ר"ל בגדי כהונה וחסידיך ר"ל הלויים כמו שכתו' בלוי איש חסידך (דברים לג ח) ירננו לפניך בשבחות ובזמירות ושיעשה זה על ירי והוא אמרו (י) בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך. וחזר ואמ' שלא עלה בידו שיעתר בזאת התפלה כמו שאמ' לו נתן הנביא אבל הכתיחו במאמ' קיים והוא אמרו (יא) נשבע ה' לדוד אמט⁵) ר"ל דבר הכתחתי ובאמת לא ישוב ממנה שמפרי בטנו ישית לכסא לו למלא מקומו במלכות ובכנין הכירה והכתיחו עוד (יד) שאם ישמרו בניו⁶) ברית האל [וכו.]. ועדתי⁷) נקוד בחולם במקום השורק ואלמדם עתיד במקום עבר ובה לשון רבים כמו והפלה ה' את סכתך (דברים כה נט). ואמ' (יג) כי כחר ה' בציון כלומ' רוצה בקיומה ובהכין מלכותה ולא יענה מלכו להחריבו אם לא יגרום החטא. ואוה⁸) לו המקום למושכ לו לכל יתהלך עוד מהלך אל אהל. ואמ' אחיכ דרך נבואה על העתיד לימות המשיח (יד) זאת מנוחתי עדי עד ר"ל בית מנוחתי בלא חפסק עוד ופה אשב כי אויתיה ר"ל הישיבה בכאן וכל זה דרך משל לבחירת המקום לשכן כבודו⁹) שם. (טו) וצידה כמפיק ר"ל הציד שלה כלומ' מזונותיה מלשון צידה לדרך כלומ'

1) ובחיים נד: מצאנוהו בשדי יער זה בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף. 2) זה חסוה כי רובו של המזבח (שלוש קרנות והיסוד) היה בחלק בנימין ומיעוטו (קרן אחת) והיא קרן דרומית מזרחית בלא יסוד) בחלק יהודה וכן אולם והיכל ובית קדשי חקדשים היו בחלקו של בנימין כדאיתא יומא דף יב ע"א ובחלקו של יהודה היה הר הבית והלשכות והעזרות ע"ש ובזבחים נג ע"ב בפירש"י. 3) בכי"א לשכן שמו שם. 4) בכי"א ילבשו. 5) בכי"א נשבעתי לדוד ר"ל. 6) בכי"א בניו חסיד. 7) בכי"א ועדותיו. 8) בכי"א ואמ'. 9) בכי"א שמו.

שיברך תבואתה ופירותיה עד שאביוניה אשביע לחם. (טו) וכחניה אלביש ישע ר"ל שהיו נושעים בכל צרה ומכשול וחסידיה רנן ירננו כלומ' ירונו מכל טוב לבב בהשפעת הטובה עליהם (יז) ושם באותו זמן אצמיח קרן לדוד ר"ל מלכות חדש וחזק ואערוך נר למשיחי להיות לו לאור עולם ואלביש (יח) אויביו במלחמה זו בשת וכלמה ועליו יציג ופרח נזרו אשר על ראשו ר"ל שתגדל מעלתו עליהם תמיד לעולם.

מזמור קלד

(6) שהי"מ לדוד הנה מה טוב וגו'. הרכה מרחו המפרשים לפרש פסוקים אלו לזרותם. מהם בדרך פשט ומהם בדרך מדרש ומהם בדרך נסתר ועיקר הפי' בהם לדעתי לפי הפשט שמאחר שבמזמור שלפניו דבר בשבחי (175a) הבית בחשק נמרץ ובכוסף גדול והזכיר בו המלכות והכהונה וידוע שהנהגה בבני עמנו היתה על שתי הנהגות חנפש והוא הנבואה והכהונה כדכתי' יורו משפטך (דברי' 19) ואז היתה הנהגת העם נשלמת בכל מיני השלימות הוסיף לרבר בזה בחושק ואומ' מה טוב ומה נעים שבתם יחד¹) ר"ל להיות כל אחד מהם יושב על מכונו ודמה חכהונה לשמן שהוא עליון על כל משקה וצף על כלם כמו ששלימות הנפש עולה על כל שלימות וכן שהוא מורה על חלקות וענוה ואחר דמחו למעולה שבשמונים ואמ' (ג) כשמן המרוקח שנמשח²) בו הכהן ואמ' יורד על הזקן ר"ל שמן הראש יורד לזקן ומן הזקן על פי מדותיו ר"ל שפת בניו ופרט כל זה להוראת השלימות האחרון שבחכמה והוא ההשפעה לזולתו. ומדותיו בחיריק כמו בפת"ח ואף כי מצאנו מדובר בחיריק. ואחר שדמה הכהונה לשמן שהוא המעולה שבמשקים דמה המלכות למלך לרמו שכתו המלך צורך לעולם בכל יום וערב לכל אדם כן המלכות צריך העם להחמדת משפטיו בחמירות ושתהא הנהגתו לא בחימה ולא בשטף כמטר סוהף רק כמתון ע"ד הו מתונים בדין (אבות פ"א) ואמ' שלמה נהם ככפיר זעף מלך וכמל' על עשב רצונו (משלי יט יב). והרמון אינו קרוב לציון ואיך יאמ' (ג) שמשל חרמון יורד על הררי ציון ולדעתי פי' שהמלכות על הררי ציון נעים וערב כמשל חרמון שיורד במקומו ונגר לארץ וזכר חרמון לרוב גובהו ושהוא נגוב כשמו מלשון והחרים ה' את לשון ים מצרים (ישעי' יא טו) והמלך נראה שם בשפע כן הנהגת המלכות נגלית לרוב ישרה והתקיים תישוב המדיני בה. ואמ' על ציון כי שם צוה ה' את הברכה לרוב שלימות יושביה וחיים עד העולם רובו לחיי העולם הבא. ואם תרצה תפרשחו על מלך המשיח על הדרך שפירשנוהו. ויראה לי עוד שזאת המעלה היו אומרים כשהיו מסוכים לגבוהה שבמעלות וזו שאחריה גבוהה שבהם שהיו נכנסים³) לזמר ולברך.

(1) בכ"א שבת אחים גם יחד. (2) בכ"י שנמשך. (3) בכ"א נכסים.